

ЗМІСТ

Передмова

7

Юрчик

11

Щасливець

32

Я не Толя

48

Не дуже вдала поїздка в тил

74

Вибачте, ми з Чернігова

94

Жалко деда

108

П'ята палата

126

Депутат із Сен-Тропе

146

Кожна птаха співає — убий

168

Великдень Пацана

191

Тиша. Камера знімає небо

217

Монах

247

Уламки

272

Помста дарує полегшення

298

Споручниця мертвих

335

ПЕРЕДМОВА

Уранці 24 лютого мене розбудив дзвінок у двері. На порозі стояв сусід.

«Я вибачаюся, але війна почалась».

Я кивнув і закліпав очима. Згадав, як останніми місяцями доводив усім, що війни не буде. Далі було метушливе збирання речей — думка про підготовку «тривожної валізки» заздалегідь вганяла в депресію, тому її було відкинуто ще значно раніше. Потім ми відправили доньку до моїх батьків: здавалося, що в приватному будинку безпечніше, ніж у багатоповерхівці поруч з військовою частиною. Вже в черзі до військкомату я усвідомив, що тепер маю власну історію про початок війни. У моєї бабусі була така, у моїх батьків — не було, і я був певен, що не буде і в мене. Ба більше: здавалося, що для України історія закінчилася в принципі. Ми були третім світом на околиці Європи, відомим хіба заробітчанами чи багатою колекцією химерних квітів корупційного зла. Останнє було огидним, але краще мати в запасі купу історій про свавілля та продажність, ніж одну про початок війни.

Аж ось я отримав таку історію. Останньою книжкою, яку я прочитав перед 24 лютого, були спогади

Юрія Шевельова про його досвід утечі від радянців. І от знову. Пам'ятаю розпачливі думки про те, що насувається Розстріляне Відродження 2.0. Небувалий розквіт української музики, становлення українського кіно, кількісне й якісне накопичення в українській літературі — все це знову буде знищено на злеті. І на нас чекає в гіршому разі Сандармох, а в кращому — еміграція з повною ізоляцією від окупованої Батьківщини. Хотілося вити від безсилля.

Колона російських танків біля мого будинку, перше бомбардування міста, вивезення родини до польського кордону, повернення в іще частково оточені Суми. Весь цей час я не міг і думати про те, щоб щось писати. Тільки постійне гортання новинної стрічки й виснажливий страх, що ось-ось — і русня дотисне, переможе.

Лише в середині березня мене попустило. Донька і дружина були в Німеччині, Київ та Харків стояли, стало зрозуміло, що руснявий блицкриг провалився. І тоді, в нескінченній черзі за бензином і під звуки далекої канонади, я вигадав історію. Прийшов додому, створив на комп'ютері теку «Оповідання війни» і почав писати. Написав перше, потім ще і ще. Писання заспокоювало, надавало сенсу моєму незвично самотньому життю в знелюднілому місті. І як Суми поступово наповнювалися життям, так і я все писав і писав. До кінця весни ця книжка була готова. Побачив, що «Віхола» шукає тексти про війну — так ми й знайшли одне одного. А тепер знайшли і тебе, дорогий читачу.

Знаю, що у тебе можуть виникнути запитання стосовно «Після 24-го», тож на декілька зразу й відповім. *Чи доречно писати та видавати книжки під час війни?*

Думаю, що доречно, бо русня розпочала цю війну зокрема для того, щоб не виходили українські книжки, не знімалися українські фільми, не лунала українська музика. Щоб України взагалі не стало. Тому писати й видавати книжки нині не лише доречно, а й конче потрібно.

Чи не зарано видавати книжку про війну в розпал війни? Хіба рефлексіям не потрібен час?

«Після 24-го» — не рефлексії, а радше фіксація того, що ми пережили й переживаємо. Проглядаючи текст перед тим, як надіслати «Віхолі», я читав оповідання наче вперше: виявилось, що багато подробиць уже забув. Якщо цю книжку перекладуть іноземними мовами, вона зможе чимало розказати про цю війну людям з-поза меж України.

Чому книжку про війну написала людина, яка не була (принаймні поки що) на фронті?

Бо в умовах сучасної інформаційної реальності цінність особистої присутності дещо підважена. До того ж «Після 24-го» — і про фронт, і про тил, і про вимушених переселенців, і про полонених, і про загиблих. Ця збірка — про війну в усіх можливих її проявах.

Усі сюжети оповідань вигадані — чи це белетристика на основі реальних подій?

Щось узятє з життя, щось — вигадане. Попереджаю: дуже часто те, що здаватиметься вам реальною історією, виявиться вигадкою, і навпаки.

Для чого читати книжку про війну? Хіба нам мало страху та ненависті у житті?

Бо література — надійний спосіб проговорити і приборкати страхи. Що ж до ненависті, то її нам знадобиться ще багато, і ця книжка має суттєво поповнити її запаси.

Чи не зрада це — писати під час війни не тільки про перемоги, а й про поразки?

У дискурсі суцільної перемоги а-ля Арестович війна стає пласкою та картонною. Вважаю, що цей стиль квасного патріотизму треба залишити для некрологів убитої русні. Наша війна варта більшого.

Чи можлива проза після Бучі?

На це запитання в мене немає відповіді. Але яка альтернатива? Замовкнути? Ні. Мені здається, що про Бучу, Маріуполь, Харків, Тростянець, Ізюм треба волати на повен голос.

Маєте ще запитання — беріться до книжки. Сподіваюся, що знайдете відповіді там.

З повагою — автор

ЮРЧИК

Артем лежав в окопі й тремтів усім тілом, наче в пропасниці. Не від холоду: сонечко пригрівало, а тут, на дні неглибокого окопчика, ще й лежав шмат пінопласту, який нейтралізував холод березневої землі. Артем тремтів від хвилювання. Його затрусило, ще коли по їхніх позиціях почала працювати ворожа артилерія. Спочатку серйозний переліт, потім трохи недоліт, а потім — вибухи, десь зовсім поруч. Накривши голову руками, Артем думав про смерть та Мілу, аж зненацька йому на спину гепнувся добрячий кусень землі, вирваної вибухом. Артем аж закричав з переляку, подумав — усе, кінець. Добре, що інші вибухи заглушили той крик, а то мужики зараз сміялися б. Вони й так увесь час підйобували Артема, який дуже вирізнявся з-поміж них. Наприклад, не міг сходити до вітру, якщо на нього дивилися. Сечовий міхур аж розривався, а він не міг вичавити з себе й краплі, якщо хтось був поруч. А коли вони стояли в степу, поруч хтось був увесь час. Тож Артем унадився бігати за пів кілометра, в ярочок. Мужики ж спокійно пудьорили поруч, навіть срати далеко не відходили. Тільки й того, що прикопували гівно саперними лопатками.

— Це міни для русні!

Сміялися. І зараз щось собі тихо гомоніли й пересміювалися, хоча бій тільки нещодавно скінчився і всі вкотре побували на межі життя й смерті.

— Поет, іди поїж, поки тихо!

— Не хочу.

— Ти вже другий день ніхера не їси! На порожній шлунок довго не повоюєш!

— Дякую, не лізе.

— Ну як хочеш.

Мужики під'їдали неподалік, у великій вирві від снаряда важкої артилерії. Їли холодні пиріжки з картоплею, сало та цибулю — все це привезла сімейна пара із сусіднього села. В Артема досі цокотіли зуби, й він не зміг би запхати в себе ані крихти, а мужики з апетитом їли, та ще й щось жартували про Семена — бійця з їхнього загону, якому осколок поцілів у сідницю. Патякали, чи дадуть Семену медаль за таке поранення, і якщо дадуть, то куди Семен її чіплятиме — на груди чи на місце поранення. Говорили з повними ротами, крєктали від задоволення: смачно! Артем не розумів, як їм вдається ось так просто перемикатися між режимами бою і не-бою. Щойно вони воювали — зібрано, вперто, завзято, — а ось уже жадібно жеруть ті смажені пиріжки й хрумтять цибулею. Наче бій, що минув, був для них не більше ніж роботою, якою вони займалися роками. Але ж усі вони з тероборони — можливо, хтось і служив по молодості, хоча останні десятиліття всі жили мирним життям. Як їм вдалося так швидко призвичаїтися до війни аж так, щоб почуватися в ній, як у буденності?

Артем почув кроки, спробував угамувати тремтіння. Не хотів, щоб помітили, як його трясє: подумують, що злякався, а він не злякався, це просто нерви.